

J A A R B E R I C H T | 2019

VOORWOORD

We zijn dagelijks met velen aan de slag in en voor het landschap. Voorliggend jaarbericht illustreert onze unieke rol en positie hierin. We zijn geen terreineigenaar, maar organiseren met onze vak-kennis en ons netwerk de verbinding tus-sen plan en uitvoering en tussen profes-sionals, bewoners en vrijwilligers. En elk jaar wordt het landschap in Groningen er weer iets mooier op.

De vele projecten in dit jaarplan illustre-ren de verscheidenheid. Van ringslang tot rolpaal, van boom tot korstmos, van om-metjes tot kerken in het groen. En min-stens zo belangrijk: samen met jong en oud van dorpsinitiatief tot vrijwilligers-brigades.

Gemeenschappelijke deler, die ook in dit jaarbericht tussen de regels door is te le-

zen, is de pàssie voor het landschap. Het is één van de drijvende stille krachten van Landschapsbeheer Groningen. Die vind je vanzelfsprekend bij ons en onze partners en verklaart de groeiende groep vrijwilli-gers die bij ons is aangesloten.

De uitgave van ons nieuwe magazine 'THUIS in het landschap' en onze nieuwe website, waarin we ons werk hebben ver-deeld in de thema's beplanting, cultuur-historie, biodiversiteit en bewoners, ge-ven de richting van onze plannen voor de toekomst. Toekomstplannen die kunnen rekenen op een goed fundament en de passie voor het landschap, voor u samen-gevat en gepresenteerd in dit jaarbericht van 2019.

Peter Hellinga
Directeur

DORPSVISIES EN LANDSCHAP

Met het programma Dorpsvisies en Landschap hebben we een stevige impuls gegeven aan de kwaliteit van het landschap in de aardbevingregio. Het programma is in 2016 van start gegaan en maakt onderdeel uit van het leefbaarheidsprogramma Kansrijk Groningen. Dorpsvisies en Landschap bestaat uit drie onderdelen: Wierde- en lintdorpen, Lijnen in het landschap en Route-structuren.

In veertien dorpen zijn dorpsplannen uitgevoerd die zijn opgesteld door bewoners. Er is gewerkt aan cultuurhistorische terreinen, dorpsommetjes, dorpspleinen, natuurspeelplaatsen, dorpstuinen en versterking van het groen en de biodiversiteit. De meeste plannen zijn inmiddels uitgevoerd en de resultaten zijn prachtig.

Het onderdeel 'Lijnen in het landschap' is gericht op de kenmerkende lijnen in het landschap zoals wegen, dijken en watergangen. Deze lijnen vertellen ons een verhaal over de ontstaansgeschiedenis van het landschap en de ontwikkeling door de jaren heen. Om de lijnen in het landschap te accentueren is onder andere gewerkt aan het aanleggen van wegbepantingen, bloemrijke dijken en natuurvriendelijke oevers. Daarnaast zijn diverse elementen die aan de lijnen gerelateerd zijn zoals kolken, schotbalkhuisjes en dijkcoupures hersteld.

Er is in het projectgebied samen met Routebureau Groningen een wandelnetwerk gerealiseerd. Door middel van een routestructuur, die in het veld aangegeven is met een knooppuntensysteem, worden recreanten, toeristen en bewoners voortaan langs de mooiste plekken in het landschap geleid.

BEPLANTING

Landschapsbeheer Groningen zorgt door aanplant, herstel, beheer en onderhoud dat het karakteristieke Groningse cultuurlandschap behouden blijft.

Bescherming wijkenstelsel Wildervank

De veenkoloniale wijken hebben een grote landschappelijke en cultuurhistorische waarde en bieden bovendien ruimte om de biodiversiteit te vergroten. Dit wordt gerealiseerd door de wijken te accentueren met bloemrijke akkerranden en het beheer van de wijken aan te passen. Verder worden er bloem- en besdragende struiken op overhoekjes aangeplant en wordt erfbeplanting hersteld en aangelegd. Met deze maatregelen wordt het bijzondere veenkoloniale landschap steeds aantrekkelijker voor mens en dier.

Herstel houtsingels en aanleg petgaten in het Zuidelijk Westerkwartier

Met dit project werkt Landschapsbeheer Groningen aan het herstel van 75 kilometer elzen- en houtsingels en de aanleg van twaalf petgaten in het Zuidelijk Westerkwartier.

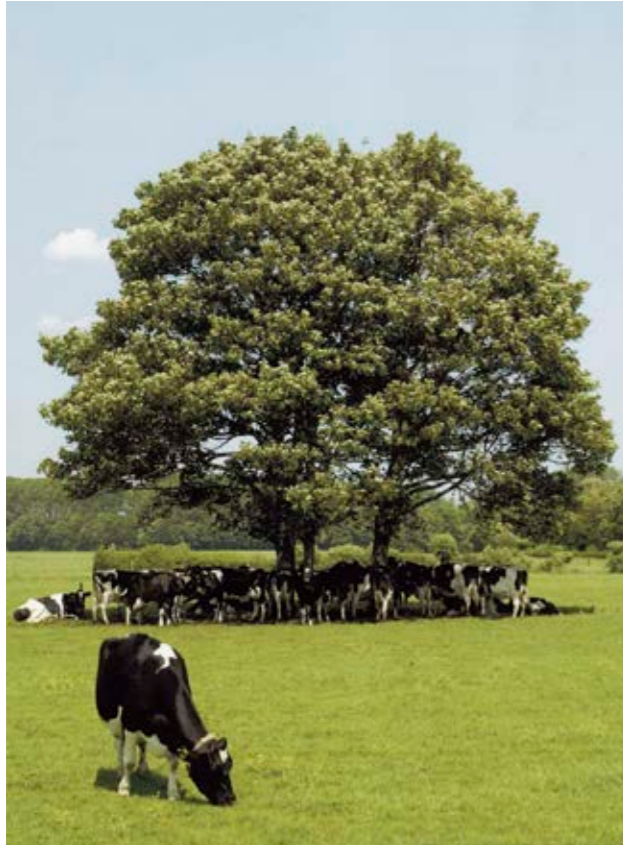
Herstel houtsingels

Het kleinschalige houtsingellandschap in het Zuidelijk Westerkwartier is een uniek cultuurlandschap. Naast de grote cultuurhistorische en recreatieve waarde zijn de singels belangrijk voor de biodiversiteit. De laatste decennia is het houtsingellandschap onder druk komen te staan. Samen met Collectief Groningen West werkt Landschapsbeheer Groningen aan het herstel van de singels, zodat het karakter van het gebied behouden blijft en de biodiversiteit bevorderd wordt.

Aanleg petgaten

De petgaten van de Lettelberterpetten zijn grotendeels verland geraakt. Vanwege de hoge natuurwaarden is het opnieuw opengraven van deze petgaten onwenselijk. Landschapsbeheer Groningen werkt daarom samen met Het Groninger Landschap om twaalf nieuwe petgaten te graven, aansluitend op de verlande petgaten. De nieuwe petgaten maken het historisch grondgebruik weer zichtbaar en zijn goed voor de biodiversiteit. Bijzondere soorten, zoals de zeggekorfslak en de groene glazenmaker, profiteren van deze maatregelen.

Bomen voor koeien

Verspreid over de hele provincie heeft Landschapsbeheer Groningen deelnemers gevonden die mee willen doen aan Bomen voor Koeien, een campagne van Stichting wAarde, Vroege Vogels en LandschappenNL. Samen zetten wij ons in voor een mooi, dieren klimaatvriendelijk landschap. De deelnemers planten bomen en struiken op en langs weilanden, waaronder koeien, paarden en schapen op warme zomerdagen in de schaduw kunnen staan.

Omvorming dorpsbosjes in Noord- en Midden-Groningen

Samen met Staatsbosbeheer wordt gewerkt aan het omvormen van ruilverkavelings- en dorpsbosjes die als gevolg van de essentaksterfte zijn aangepast. Omvorming betekent dat de zieke essen uit het bos worden verwijderd en dat nieuwe bomen en struiken worden teruggeplant. Omdat de bosjes in deze regio voor een groot deel uit essen bestaan, zijn de maatregelen best ingrijpend. Verspreid over circa veertig locaties wordt zestig hectare bos omgevormd. In 2019 is in Kruisweg, Vierhuizen, Middelstum, Steendam, Ten Boer en het Huisweesterbos bijna twintig hectare bos omgevormd. Daarbij zijn zo'n 46.000 nieuwe bomen en struiken aangeplant.

Herplant iepen in de Waddenregio

Samen met Iepenwacht Fryslân en de Groninger Bomenwacht werkt Landschapsbeheer Groningen aan het herstel van beplantingsstructuren in de Waddenregio die als gevolg van de iepziekte zijn aangetast. Langs wegen, op kerkerreinen, begraafplaatsen en op particuliere terreinen worden resistente iepen geplant. In totaal zo'n 10.000 stuks in Friesland en Groningen. In 2019 zijn er door Landschapsbeheer Groningen zo'n 475 iepen geplant in Groningen.

Herstel houtwallen en hagen Haren

In het voorjaar en najaar van 2019 heeft Landschapsbeheer Groningen op diverse locaties in Haren, Glimmen en Onnen (het Gorecht) houtwallen en meidoornhagen hersteld of opnieuw aangelegd. Houtwallen en hagen zijn cultuurhistorisch waardevolle landschapselementen. Binnen het project is inmiddels 1931 meter houtwal en 855 meter meidoornhaag hersteld. Landschapsbeheer Groningen kiest daarbij voor een mix van diverse struiken, zoals de meidoorn, lijsterbes, hulst en hazelaar. De beplanting op de houtwal biedt mooie voedsel-, schuil- en nestgelegenheid voor veel dieren.

Particulier werk

Landschapsbeheer Groningen werkt ook veel op particuliere basis (dus zonder subsidie van derden) bij particulieren, bedrijven en organisaties. Van advisering over bijvoorbeeld inpassing en beplanting van zonneparken tot het knotten, snoeien en aanplanten van bomen en planten op eigen terreinen.

Er lopen bij Landschapsbeheer Groningen twee projecten die kunnen rekenen op een bijdrage uit de Nationale Postcodeloterij. Dit zijn Kleinschalige natuurontwikkeling en Onderhoud Landschappelijke Beplantingen. In beide projecten worden vragen opgepakt van particulieren, die in de loop van het jaar bij Landschapsbeheer Groningen worden neergelegd. Samen met de eigenaar worden onder meer landschappelijke elementen en erven aangepakt of nieuwe elementen aangelegd. Altijd met als doel het landschap en de biodiversiteit te versterken. In 2019 heeft Landschapsbeheer Groningen 42 locaties opgepakt binnen particulier werk.

STICHTING GRONINGER BOMENWACHT

Landschapsbeheer Groningen en de Groninger Bomenwacht werken al jaren samen aan gezonde bomen in een groene provincie. Dit doen we door de deelnemers te adviseren, onderzoek te doen en kennis te delen. Onder andere door het opsporen en saneren van zieke iepen. In 2019 zijn er circa 31.600 klonale iepen en 3.150 locaties met veldiep gecontroleerd. Daarbij zijn 33 klonale iepen en 2.000 m² veldiep verwijderd om de verspreiding van iepziekte tegen te gaan.. Ook werken we aan de monitoring van de eikenprocessierups. Verspreid over 119 feromoonvallen vindt ieder jaar de monitoring van de vlinders plaats. Ieder jaar zien we daarin een stijgende trendlijn wat betreft de populatie.

BIODIVERSITEIT

Landschapsbeheer Groningen adviseert en informeert erfgenaren, gemeenten en vrijwilligers over mogelijkheden om de biodiversiteit te vergroten. Maar ook met ons beheer en onderhoudswerk leveren we een belangrijke bijdrage aan een rijke en gevarieerde flora en fauna.

Ruimte voor de ringslang

Landschapsbeheer Groningen wil de vestiging van de ringslang in Groningen op weg helpen. Op een relatief eenvoudige wijze kunnen bestaande populaties worden versterkt en kan de uitbreiding en verspreiding naar de provincie Groningen worden bevorderd. De belangrijkste uitvoeringsmaatregelen bestaan uit de aanleg van broeihopen, poelen en natuurvriendelijke oevers op kansrijke locaties. In totaal zijn onder meer 36 broeihopen aangelegd, is 1 poel opgeknapt en is veldverkenning gedaan naar de kansrijke migratieroutes voor de ringslang.

B(l)oeiende bosranden

Het doel van dit project is de omvorming van eentonige dorpsbossen naar meer gevarieerde en structuurrijke bossen. Dat levert een grotere diversiteit op aan natuur maar ook een aantrekkelijker bos voor bewoners en bezoekers. Daarnaast is ook het zoveel mogelijk inschakelen van de dorpsbewoners bij het beheer van hun bos een belangrijke doelstelling van het project. In totaal worden in dit project vier bossen samen met de eigenaar en in overleg met de bewoners omgevormd. In 2019 is met de voorbereiding van de uitvoering gestart.

CULTUURHISTORIE

Landschappen hebben een grote cultuurhistorische waarde. Ze vertellen veel over hoe mensen door de eeuwen hebben geleefd en in hun levensonderhoud hebben voorzien. Landschapsbeheer Groningen zet zich in voor een landschap waarin je de verhalen kunt blijven lezen.

Monumentale boererven

Boerenerven en het Groningse landschap zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. In het kust- en wierdengebied, het Oldambt, de Veenkoloniën en in het centrale Woldgebied en Duurswold zijn de boerderijen met hun fraaie erven beeldbepalende elementen. Hoe de erven in het landschap liggen en de inrichting en beplanting van de erven bepalen voor een belangrijk deel de kenmerkendheid van de verschillende gebieden in Groningen. Behoud en herstel van deze erven is belangrijk om het historische karakter te behouden maar ook om de biodiversiteit op het erf te vergroten. In 2019 heeft Landschapsbeheer Groningen zes erven hersteld, vijftien erven in uitvoering genomen en voor zeven erven de werkvoorbereiding gestart. Er blijkt vanuit de provincie steeds meer belangstelling te komen om het boerenerf te herstellen en de woon- en leefomgeving een stukje mooier te maken.

Slingertuinen

De slingertuinen zijn een erfenis uit de welvarende tijden van de provincie Groningen. De tuinen zijn aangelegd tussen 1830 en 1925, veelal bij monumentale herenboerderijen. Het zijn bijzondere tuinen met een heel eigen karakteristieke aanleg waarin de echo van de grandeur van weleer weerklinkt. De slingertuinen zijn te vinden in een brede strook langs de waddenkust, in het Oldambt en in het Duurswold.

Landschapsbeheer Groningen heeft in het verleden meerdere slingertuinen in ere hersteld. In 2019 zijn er drie hersteld: in Usquert, Schildwolde en in Bellingwolde. Inmiddels is Landschapsbeheer Groningen een nieuw project gestart, waardoor nog vier slingertuinen hersteld kunnen worden.

Rolpalen

Rolpalen, ook wel rollepalen of jaagpalen, stammen uit de tijd dat schepen bij tegenwind of windstilte door middel van een jaaglijn werden voortgetrokken. Rolpalen stonden in de bochten van trekvaarten om ervoor te zorgen dat het schip met behulp van de jaaglijn de bocht kon maken zonder tegen de wal te botsen. Langs oude trekvaarten en kanalen staat nog een aantal van deze rolpalen.

In Nederland staan in de provincie Groningen de meeste rolpalen, 27 stuks. Behoud en restauratie van rolpalen en kennis hierover dragen bij aan de zichtbaarheid van deze kenmerkende landschapselementen. Na een inventarisatie door vrijwilligers van het Noordelijke Scheepvaartmuseum zijn twee rolpalen in Feerwerd geselecteerd voor restauratie. Deze twee rolpalen stammen uit de tweede helft van de 19e eeuw. Landschapsbeheer Groningen heeft beide palen in ere hersteld, met maximaal behoud van de historische/bestaande materialen en kleuren.

BEWONERS

Landschapsbeheer Groningen brengt bewoners, organisaties en middelen bij elkaar om (groene) initiatieven mogelijk te maken. Samen met vrijwilligers deelt Landschapsbeheer Groningen kennis van het cultuurlandschap, van de streekeigen beplanting en kennis over herstel en onderhoud.

Betrokken bewoners

Steeds meer bewoners voelen zich betrokken bij het landschap en de eigen woonomgeving. Er ontwikkelen zich steeds meer lokale initiatieven in de provincie die ondersteuning vragen. Landschapsbeheer Groningen faciliteert vele organisaties, bewoners, vrijwilligers bij het beheer en onderhoud van het Groningse landschap. Dit doen we onder andere door het coördineren en begeleiden van werkdagen, het beschikbaar stellen van gereedschappen, het delen van kennis en het opleiden van vrijwilligers. Maar Landschapsbeheer Groningen ondersteunt ook bij bewonersinitiatieven, bijvoorbeeld door het zoeken naar financiering en door het inzetten van medewerkers bij de uitvoering.

Vrijwillig landschapswerk

Faciliteren van vrijwilligerswerk is een van de belangrijkste doelstellingen van Landschapsbeheer Groningen. Landschapswerk is mensenwerk. Bewoners die meedenken over ons landschap, en meehelpen om het landschap nog mooier te maken, vormen een kleurrijk en ruimtelijk platform voor vrijwillig landschapswerk. De vrijwilligersbrigades van Landschapsbeheer Groningen trekken steeds meer enthousiaste nieuwe vrijwilligers die meedenken en meedoen. Samenwerken en samen beleven vormen de spil van de brigades.

De vijf vrijwilligersbrigades

De vrijwilligers van Landschapsbrigade Gorecht werken aan het reguliere onderhoudswerk van poelen, houtwallen, natuurterreinen, knotwilgen en broeihopen. Daarnaast delen ze spontaan bijzondere natuurwaarnemingen.

De Knotbrigade Loppersum/Delfzijl voegt een belangrijke component toe aan het vrijwilligerswerk in deze regio doordat zij op zeer deskundige, veilige en verantwoorde wijze de wilgen knotten. De betreffende gemeenten zijn hier zeer tevreden over.

Vrijwilligers van de Zeisbrigade bereiken jaarlijks een groot publiek met demonstraties en cursussen. Ze promoten zo ook de principes van een verantwoord en ecologisch onderhoud aan kleine natuurterreinen en bijenidyllen in het landschap.

De Vruchtbomenbrigade en Struweelbrigade zorgen door hun werk voor het onderhoud van de vruchtbomen en struwelen. Ze houden daarmee de kleine biotopen in stand die zeer waardevol zijn voor insecten, kleine zoogdieren en vogels.

Routegebonden Recreatie Groningen

In 2019 is hard gewerkt aan het nieuwe bewegwijzerde wandelknooppuntennetwerk en het resultaat mag er zijn! In 2019 is bijna het gehele wandelknooppuntennetwerk van maar liefst 2.750 km in het veld aangelegd. Binnen het project is ook een optimalisatie van het reeds bestaande fietsknooppuntennetwerk doorgevoerd, zijn samen met ondernemers vaarroutes ontsloten en is het Pronkjevailpad georganiseerd. Daarnaast zijn ondernemers ondersteund bij de ontwikkeling van thematische recreatieve routes in de provincie. Alle reden om er in 2020 lekker op uit te gaan en onze prachtige provincie te verkennen!

ROUTE BUREAU GRONINGEN

In 2019 hebben Routebureau Groningen en haar vrijwilligers niet stilgezeten. Onze wandelvrijwilligers hebben steekproefsgewijs het nieuwe wandelknooppuntennetwerk gecontroleerd. Routebureau Groningen heeft verschillende initiatieven, zoals Stichting Wandelen in Westerwolde en Kerkenroutes OostGroningen, voorzien van advies of ondersteuning. Ook is het gebruik en de waardering van het fietsknooppuntennetwerk in de provincie Groningen onderzocht. Via social media kunnen recreanten wekelijks genieten van de Route van de Week. Iedere week zet Routebureau Groningen een andere wandel-, fiets- of vaarroute in het zonnetje. Tot slot is Routebureau Groningen bij diverse projecten in de provincie betrokken om zo het recreatieve aanbod in de provincie te vergroten en versterken.

RESULTATEN IN BEELD

Lokale vrijwilligersgroepen
104

Aantal vrijwilligers
3.640
(waarvan 525 < 12 jaar)

Totaal aantal uren
35.889
(waarvan 3.646 uren door jongeren < 12 jaar)

Vertegenwoordigt waarde van
€ 709.335,-

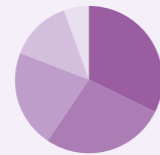
 2.784 km
Inspectie wandelpaden

 20
Dorpspleinen, -tuinen en -entrees aangelegd

 2
Natuurspeelplaats

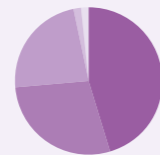

Vaste vrijwilligers
(werkplaats, kantoor, veld) **11**

Vrijwilligers brigades **37**

- 12 Zeisbrigade
- 10 Landschapsbrigade Gorecht
- 8 Vruchtbomenbrigade
- 5 Knotbrigade
- 2 Struweelbrigade

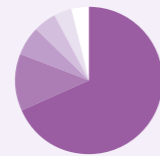
Aantal vrijwilligers **3.640**

- 1.655 betrokken rondom brigades
- 1.030 vrijwilligers lokale groepen en dorpen
- 843 deelnemers Natuurwerkdag
- 60 wandelvrijwilligers
- 52 regelmatige en brigade vrijwilligers

Kennis ontwikkelen en delen

- 54 onderzoeken en inspecties verricht
- 10 demonstraties
- 5 lezingen gegeven
- 4 workshops
- 3 evenementen georganiseerd
- 3 cursussen georganiseerd

 5
Bloemrijke dijken (totaal ca 500m dijk)

 3
Monumentale boerenerven

 3
Borgen en landgoederen

 2
Schotbalkhuisjes

 42
Particuliere terreinen

 235
Abonnementen Vruchtbomenwacht

 36
Broeihopen voor de ringslang

 13
Begraafplaatsen en kerkhoven

 2
Rolpalen

 1
Brug

 1
Hoogholtje

 3
Dijkcoupures

 13 Terreinen > 6 geïnspecteerd

 39
Poelen, dobben, pingoruïnes en petgaten

 Aangeplant

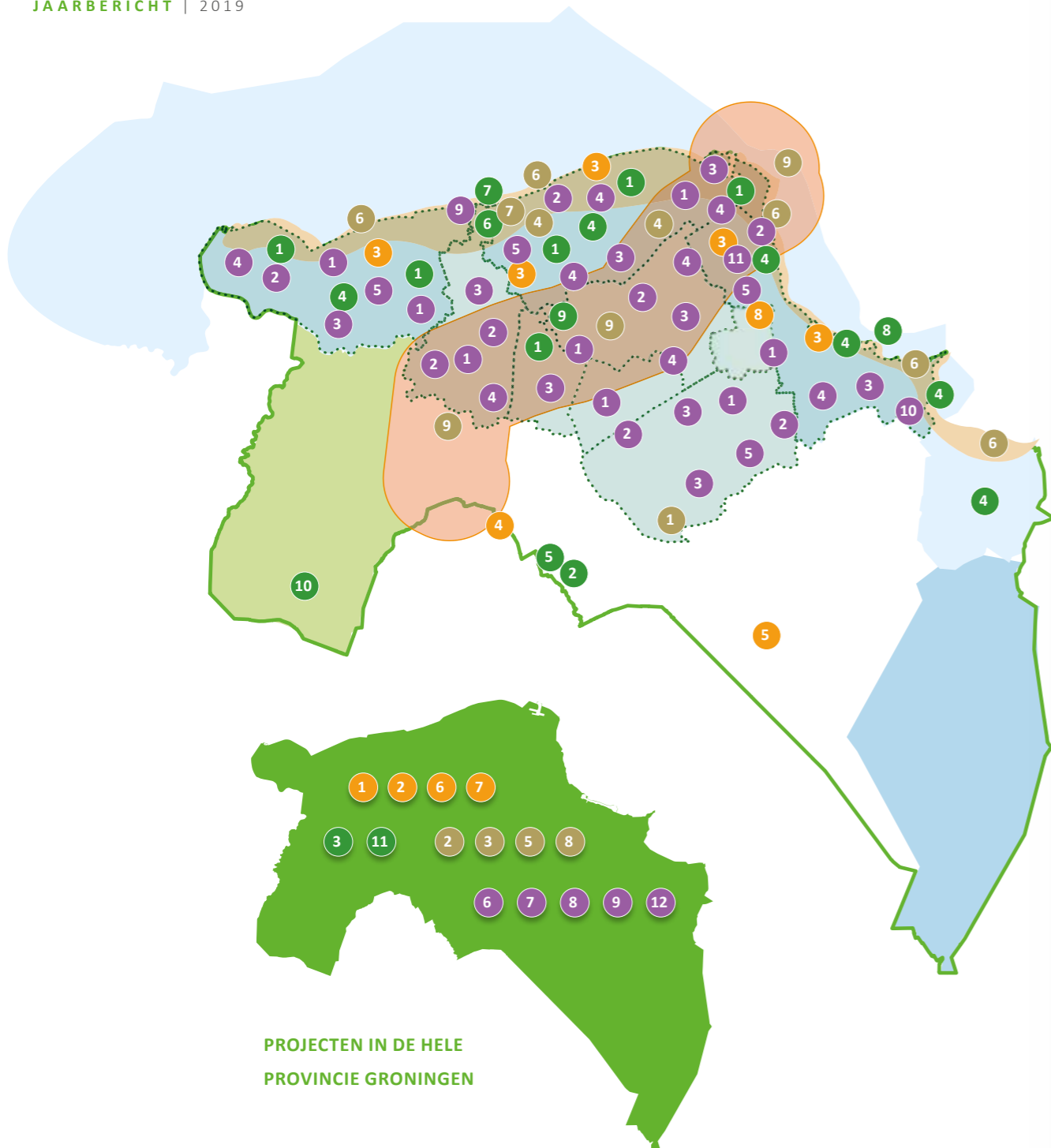
- 797** iepen
- 75** fruitbomen
- 84** knotbomen
- 398** laanbomen
- 1.026 m** hagen
- 1.900 m** houtwal
- 3.000** bloembollen
- 4.997** sier- en erfplanten
- 77.500 m** houtsingel
- 127.827 m2** bosjes

 Beheerd

- 4** natte landschapselementen
- 80** struwelen
- 455** knotbomen
- 3.187** fruitbomen
- 11.000 m** haag
- 12.000 m** houtwal

 Geïnspecteerd

- 96** slingertuinen en monumentale boerenerven
- 1.089** landschapselementen
- 37.747** iepen

PROJECTEN IN DE HELE
PROVINCIE GRONINGEN

BEPLANTING

- 1 POP3 RvK- en dorpsbosjes Het Hogeland
- 2 Gebiedsaanpak landschap Gorecht
- 3 Het Groninger Landschap-terreinen
- 4 Herplant iepen in de Waddenregio
- 5 Herstel houtwallen en hagen Haren
- 6 Meetnet Agrarisch Cultuurlandschap
- 7 Nazorg iepen Groningen Seaports
- 8 POP3 Herstel houtsingels en petgaten Westerkwartier
- 9 Voorbereiding uitvoering Delleweg
- 10 Verkenning kwaliteit singels Westerkwartier
- 11 Vruchtbomenwacht

BIODIVERSITEIT

- 1 Beschermingsplan Schorzijdebij en Schorviltbij
- 2 Groningen zoemt deel 2
- 3 Natuurrijke slaperdijken
- 4 Ruimte voor de ringslang Groningen
- 5 Veenwijken Vervolg
- 6 Wilde bijenlinie fase 1
- 7 Onderzoek bestuivers eiwitgewassen
- 8 Quick scan Natuurwet Appingedam

CULTUURHISTORIE

- 1 Eindeloz Horizon Oldambt
- 2 Herstel kerkerreinen
- 3 Herstel monumentale boerenerven
- 4 Herstel slingertuinen
- 5 Kerkerreinwacht
- 6 Kongs van de kooi-eend
- 7 Terpen- en wierdenland, een verhaal in ontwikkeling
- 8 Maatwerkmethode LI ism. Libau
- 9 Verkenning kansen landschapsplan TenneT

BEWONERS

- 1 Kansrijk Groningen Dorpswierden
- 2 Kansrijk Groningen Groene linten
- 3 Kansrijk Groningen Lijnen (wegbeplanting)
- 4 Kansrijk Groningen Recreatieve netwerken
- 5 Kansrijk Groningen 2e tender Dorpen
- 6 Natuurwerkdag
- 7 Ommetjes
- 8 Wandelen over boerenland
- 9 Routegebonden recreatie Groningen
- 10 Schoolplein Woldendorp
- 11 Spijk
- 12 Vrijwilligersbrigades

WADDENFONDSPROJECTEN

- 4 Herplant iepen in de Waddenregio
- 3 Natuurrijke slaperdijken
- 1 Eindeloz Horizon Oldambt
- 6 Kongs van de kooi-eend

GEBIEDEN

- Levend landschap
- Kansrijk Groningen
- Natte landschapselementen
- Verkenning kansen landschapsplan TenneT

Landschapsbeheer Groningen
Roderwolderdijk 60
9744 TH Groningen
(050) 534 51 99
info@landschapsbeheergroningen.nl

Vormgeving
Create ID | Sandra Jonge Poerink

Fotografie
Landschapsbeheer Groningen

